

SARAY ve BABİÂLİNİN İÇYÜZÜ

Yazan: SULEYMAN KÂNI ERTEM

— Tercüme, İktibas hakkı mahfuzdur —

Tefrika No. 405

Istanbul ne yapacağını kararlaştırma- mazken İngilizler Mısırda yerleşiyorlar

Evvelce yalnız başına asker sevkinde tereddüd eden «Mısır hidivinin metbuu muazzamı» bu defa İngilizlerle birlikte asker sevki hususunda mukavele aktine muvafakat etti!

Osmanlı ve İngiliz murahhasları tarafından tanzim olunan mukavelelerin en mühim maddesi şu idi:

(Mısırda askerî tedbirler ittihazını icab ettiren sebebler mündefi olunca iki taraf - Osmanlı ve İngiliz - askerî memleketi tahliye edeceklerdir. Ancak lüzum görüldüğü takdirde Osmanlı askeri, iki tarafça hasıl olacak ittifak üzerine, Mısırda ikametini temdid edebilecektir..)

Askerî mukavele (2 şevval 1299-18 ağustos 1882) de murahhaslarca parafe edildi.

Bu müzakereler esnasında Derviş paşa Mısırda gönderilecek Osmanlı askerine kumandan oldu.

Osmanlı askerinin Mısırda bulunacağı müddete münhasır olmak üzere Server paşa fevkalâde komiser nasbedildi. Lebib efendi ile feraşet vekili Esad efendi de maiyetlerine verildi. Bunların Mısırda nasıl vazife ifa eyliyeceklerine dair bir de talimat kaleme alındı.

Fransızların Mısırda millî fırka erkânile münasebette bulduklarına, hürriyet vadile onları teşvik ettiklerine, bahusus kanal imtiyazının sahibi M. Döleşpsi ile Ârabi paşa arasında ittihad bulunduğuna dair bazı hususî haberler alındığından Mısır heyetine bu noktada müteyakkız davranması tavsiye edildi.

Talimatın bir maddesinde de şöyle deniliyordu:

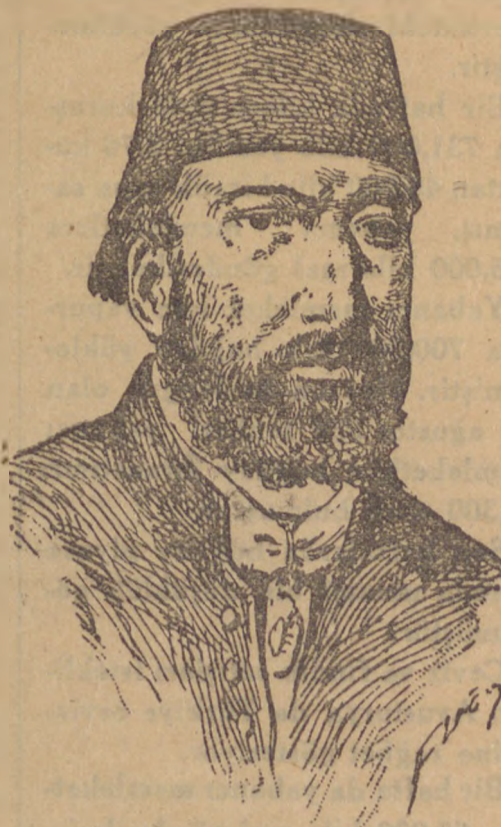
(Ârabi paşa ile avenesi hareketlerini meşru maksadlara bina ediyorlarsa da kastları menfaatlerinin muhafazası ve tezyidi, bu ise memleketi ızrardan ve ecnebinin istilâsı tehlikesine düşürmekten başka bir şey intaç edemez; bu noktanın ve Mısırın halen ve istikbalen saadetinin, bakasının temini devleti aliyeye irtibatta olduğunun ileri gelenlere izahı lâzumdır; bunun hilâfı itikadlar ve fesadlar cerh ve iptal edilmelidir. Erkân ve ahaliden Ârabi paşa takımını yahut ecnebinin ile gizli münasebetleri olanların, Ârabi paşanın Mısır dahil ve haricinde kimlerle mükâtebede bulunduğunun da gizli vasıtalarla öğrenilmesi icab eder; bu yolda mahremane masraf ihtiyarından çekinmemelidir.)

Bir de İngilizler işgal ettikleri mahallerde ve umumî binalarda İngiliz bandırası çekiyorlardı, heyet bunu da İngiliz kumandanile anlaşılmalı meneyliyecekti.

Bu mühim talimat (23 ramazan 1299) tarihinde heyeti vükelâca tanzim olunan bir mazbata ile padişaha takdim edildi.

Fakat ne yapılsa padişahı asker sevkinde ihtirazdan kurtarmak kabül olamıyordu.

Askerî mukavelelerin parafe edildiği günün akşamı İngiliz elçisi mabeyne davet olundu; gece yarısına kadar kendisile neticesiz

Mısır hidivi İsmail paşa

müzakereler cereyan etti; asker sevkinde padişahın ihtirazı yüzünden mukavelelerin imzası ve teatisi teahhura uğradıkça uğradı. Nihayet mukavelelerin parafe edildiğinden bir ay sonra İngiliz elçisi hariciye nezaretine 19 eylül 1882 tarihli şu kısa notayı gönderdi:

(Teklif olunan askerî mukaveleye artık lüzum görülmediği cihetle İngiltere hükümeti bu babda ika olunan müşkülâtı tetkike mahal kalmamış olmasından memnundur. Buna binaen elçi lord Dafrin müzakerelere nihayet vermeğe mezundur.)

Istanbulda bu siyasî müzakereler sürüklenip giderken İngilizler boş durmadılar.

Hidivi ellerine aldılar; İngiliz ordusu erkânı harbiyesine Mısır zabıtları terfîk ve mülkiyeden bir de komiser tayin ettirdiler; Ârabinin cihadiye nezaretinden azlini de istihsal ve ilân eylediler. Wolseley neşrettiği bir beyanname ile Mısırlılara Mısırda asayiş iade için bir dost gibi geldiğini tebliğ etti!

Gene hidivin müsaadesi ile Wolseley kumandasındaki askerî kuvvetlerini Süveyş kanalından doluşturarak şark tarafından ilerlettiler. İskenderiyeden çekilen Mısır askeri ile Ârabi (Tellülkebir) mevkiini kendisine karargâh ittihaz etmiş idi; Mahmud Sami Barudî, Mahmud Fehmi paşalar, arkadaşlarından Abdülâl ve talebe ulûm ile birlikte Tellülkebirde istihkâmlar yaparak müdafaaya karar vermişti.

İstihkâmlarda ve karargâhta 21,000 piyade, 2500 süvari, 6000 sipahi toplanmıştı; Ârabi ordusunda yetmiş te top var idi. Ârabi paşa bu kuvvete pek güveniyordu.

Ârabi paşa isyandan feragat eylesine dair Abdülhamid tarafından gönderilmiş olan iradeye imtisal etmediği gibi hidiviyetten de bu yolda yapılan tebligata kulak asmıyordu.

Bir taraftan istihkâmları takviye ile uğraşırken diğer taraftan da şeyh Cevad ile diğer bir takım şeyhlerin zikirlerine ve rüyalarındaki tebşirlere ehemmiyet veriyordu!

Bu hengâmda İngilizler İsmailiye civarındaki ordugâhlarında

askerî tertiblerini ikmal ettiler. 1882 eylülünün on üçüncü gecesi hareketle 6 mil ilerliyerek gece yarısından sonra Tellülkebire yaklaştılar. 11,000 piyade, 2000 süvari, 60 top ile fecir vakti istihkâmlar üzerine yürüdüler.

İki ordu arasında muharebe iki saatten fazla sürmedi. İngilizler 20 dakikada ve yalnız 200 nefer zayıat ile Tellülkebiri zaptettiler.

Mısır ordusu zencilerin pek az mukavemetinden sonra perişan oldu. Ârabi paşa çamurlara bata, çıka kaçtı.

Toplar, beş katar mühimmat, zahire İngilizlerin ellerine düştü.

1882 eylülünün 15 inde İngiliz askeri Kahireye girdi.

İskenderiyede bulunan hidiv Tevfik paşa da İngiliz kraliçesinin küçük oğlile beraber buraya geldi.

General Volsley hidiv huzurunda İngiliz askerlerine bir geçid resmi yaptırdı. Ârabi paşa Kahirede İngilizlere teslim olmaktan başka necat çaresi göremedi. İngiliz elçisi de hemen Babîâliye Osmanlı askerinin Mısırda harekâta iştirakine artık lüzum kalmadığını tebliğ eyleyiverdi.

İşte Mısırda İngiliz işgali böyle başladı!

Mısır meselesinde artık İngiliz - Fransız kondominyomu ölmüştü! Avrupa konserini temsil eden İstanbul elçileri konferansı da bundan sonra hükümden düşmüştü!

Acaba Abdülhamidin Mısırda asker göndermekte tallülü neden ileri gelmişti?

Bu senelerde Kızıl denizdeki Osmanlı memleketlerinin İngiltere, Fransa, İtalya arasında âdeta paylaşılmasında bu tevahhuşun büyük tesiri olmuştur; şarkî Rumeli hadisesinde de aynı tevahhuş görülecektir; Yunan muharebesinde padişahı harbe ikna için pek çok zahmet çekilmiş olması da hep onun bu tevahhuşundan ileri gelmiştir.

Abdülâzizin hal'inde Rumeliye sevkedilmek üzere İstanbula getirilen taburlar kullanılmamış mı idi?

Bu onun müşevveş dimağında bir ukte olarak kalmıştı. Bir taraftan sevkedilmek üzere toplanan asker onun hal'inde de kullanılabilirli! (Arkası var)

